

Vad hotar Sverige?

En studie om hur hot konstruerats av Försvarsmakten

Agnes Söderquist

Abstract

During the last decades Sweden's security and defence policy has gone through many great changes. The official direction was, up until 2009, neutrality. This was then changed to solidarity in conjunction with the enactment by the Swedish government of the Solidarity Clause of the Treaty of Lisbon in the Swedish defence proposal. The change can be supposed to have affected other defence bodies, for example the Armed Forces. Because of this it is of interest to inquire how questions of safety have been formed and communicated in the light of political change. This thesis explores how the discourse of threat has been constructed in the handbook *Svensk soldat* (Swedish Soldier) edition 1994, 2005 and 2016 by the National Defence. The discourse in each edition is compared to the others with the aim of describing the change over time. Theory of securitization together with the theory of discourse has been used as a theoretical framework. The inquiry shows that there has been a change in discourse. The discourse of threat has been widened to include more forms of threats, within more contexts and it has generally gained a more global character. The construction of threats is, over all, unclear and incomplete which gives a fractured picture of the discourses.

Nyckelord: security, National Defence, securitization, discourse, threat
Antal tecken: 69846

Begrepp

Då uppsatsen byggs kring ett grundantagande om svensk solidaritet och neutralitet är det av stor betydelse att begreppens innebörd i den här undersökningen klargörs i ett tidigt skede.

Solidaritet

I uppsatsen använder jag begreppet *solidaritet* vars betydelse genom den här uppsatsen urskiljs i den solidaritetsförklaring som Sverige antog år 2009. Enligt den är solidaritet inom Sveriges säkerhets- och försvarspolitik ”att inte förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett [EU] medlemsland eller ett nordiskt land” samt att Sverige ska ”såväl ge som ta emot militärt stöd” (2008/09:140, 2009). Att vara solidarisk innebär alltså att bistå och agera gemensamt med andra länder vid behov.

Neutralitet

I uppsatsen använder jag begreppet *neutralitet* i enlighet med den svenska säkerhets- och försvarspolitiska betydelsen av begreppet vilken är att ”ingen annan försvarar Sverige och Sverige försvarar bara Sverige” (91/92:102). Neutralitet innebär alltså att Sverige inte ingår i militära allianser, varken under freds- eller krigstider. Sverige agerar inte för att försvara eller hjälpa andra länder och endast det svenska försvaret ska försvara Sverige.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	3
1.2	Material	3
1.3	Disposition	5
1.4	Avgränsningar.....	5
2	Teori	7
2.1	Teoretisk bakgrund	7
2.2	Säkerhetsiseringsteori.....	8
2.2.1	Nya hot.....	11
2.3	Diskursteori.....	12
2.3.1	Kritisk diskursanalys.....	13
2.4	Sammanfattning teori.....	15
3	Metod	16
3.1	Att undersöka och blottlägga hotdiskursen.....	17
4	Analys	20
4.1	1994.....	20
4.2	2005.....	22
4.3	2016.....	24
5	Konstruktionen av hot och dess förändring över tid	27
5.1	Avslutning.....	31
6	Referenser	33

1 Inledning

Begreppet säkerhet är brett och har olika betydelser i olika sammanhang. I det säkerhets- och försvarspolitiska sammanhanget har säkerhet historiskt handlat om att skydda staters suveränitet samt yttre gränser. Deras överlevnad har försvarats med militära medel. Inom det vetenskapliga fältet har begreppet under senare år fått en mer omfattande betydelse och flera perspektiv inkluderar även kontexter utöver den militära. Omvärldens förändring från en bipolär mot en allt mer multipolär världsordning tillsammans med globaliseringen har skapat globala gemensamma intressen men även gemensamma hotbilder och därmed säkerhetspolitiska frågor. (McDonald, 2009, s. 67-68 och Buzan et al, 1998, s. 10) Med detta som grund kan de upplevda hoten i världen antas ha ökat samt blivit allt mer svårdefinierade vilket också kan anses ha påverkat hur hoten bäst ska bemötas.

Neutralitet har för många svenskar varit ledordet i Sveriges säkerhets- och försvarspolitiska strategi i decennier. Per-Albin Hansson, statsminister under andra världskriget, lotsade Sverige genom krigstiden och satte prägeln för neutralitetens betydelse för freden. (Agrell, 2000, s. 61) Detta arv kan tydligt ses i den proposition om totalförsvarets utveckling fram till budgetåret 1996/7 som lyder ”ingen annan försvarar Sverige och Sverige försvarar bara Sverige” (Engelbrekt & Ångström 2010, s. 238 och Westberg, 2010, s. 87 och 91/92:102).

När alliansen Nato bildades år 1949 valde som känt Sverige att inte gå med då ett folkligt stöd för inträde saknades, den allmänna åsikten var att Sverige tack vare sin neutralitet lyckats stå utanför det då nyligen avslutade världskriget. Den neutrala linjen fortsatte under kalla kriget och den svenska säkerhets- och försvarspolitiken kom då att beskrivas som ”alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig”. Sverige skulle alltså avstå alla utrikespolitiska eller militära samarbeten och bindningar då det hade riskerat trovärdigheten i neutralitetsförklaringen. Det bör dock nämnas att det framför allt var den retoriska och officiella politiska riktlinjen som förespråkade neutralitet – Sverige har som känt vid ett flertal tillfällen avvikit från detta exempelvis då Tyskarna tilläts använda den svenska järnvägen under andra världskriget samt vid samarbeten med Nato och framför allt USA under kalla kriget då Sverige hade en viktig geografisk position. Efter kalla krigets slut i början på 1990-

talet fick den säkerhetspolitiska frågan nytt fokus då den var tvungen att anpassa sig till nya förutsättningar, en avgörande förändring var Sveriges inträde i EU år 1995. Trots att EU inte var en militärallians utan präglades av politiska och ekonomiska samarbeten tycktes det nu tveksamt att Sverige skulle kunna stå neutralt om något av medlemsländerna blev angripna. (Agrell, 2000, s. 60-70, 100-110) År 2002 beskrevs den säkerhetspolitiska linjen gemensamt av socialdemokratierna, centern, moderaterna och kristdemokraterna som så att ”neutralitet har tjänat oss väl”, vilket innebar att Sveriges historia som neutral vid konflikt var under förändring (Holmström, 2004). Officiellt var Sverige fortfarande alliansfritt men motsatsen visade sig även genom Sveriges deltagande i Nato-operationer på Balkan och i Afghanistan (Säkerhetspolitik, 2010). År 2009 lämnade Sverige officiellt neutraliteten bakom sig genom att ge solidaritetsklausulen i EU:s Lissabonfördrag, som syftar till att visa solidaritet och bistå medlemsstater vid terrorattacker och naturkatastrofer, en vidare innebörd i den svenska försvarspropositionen (Engelbrekt & Ångström, 2010, s. 238, 239). Det gjordes genom att deklarerat att Sverige inte kommer att stå passivt om ett medlemsland eller nordiskt land drabbas av en katastrof eller angrepp:

Det går inte att se militära konflikter i vårt närområde som skulle påverka endast ett land. Sverige kommer inte att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett medlemsland eller nordiskt land. Vi förväntar oss att dessa länder agerar på samma sätt om Sverige drabbas. Sverige bör därför kunna såväl ge som ta emot militärt stöd. (2008/09:140, 2009)

Svensk säkerhet- och försvarspolitik har alltså gått från att vara neutral till solidarisk, den politiska förändringen som officiellt skett år 2009 har i praktiken varit en process. Övergången kan sägas ha påbörjats under 1990-talet med kalla krigets slut samt Sveriges inträde i EU år 1995. (Engelbrekt & Ångström, 2010, s.38) Förändringen är av en sådan omfattning att den nya säkerhets- och försvarspolitikens agendan som har ersatt den förra för utvecklingen åt ett helt motsatt håll. Det har beskrivits som ett ”paradigmskifte” samt ”en brytpunkt av historiska proportioner” (Engelbrekt & Ångström, 2010, s. 37, 238). Sveriges solidaritetsförklaring till EU och Norden används i denna undersökning som vattendelare för att undersöka hur det politiska beslutet om en förändrad säkerhet- och försvarspolitik kommer till uttryck i det valda materialet. Materialet består av försvarsmaktens handbok *Svensk soldat* som är en utbildningsbok för personer som genomgår en utbildning eller tjänstgör hos Försvarsmakten.

1.1 Syfte och frågeställning

De tongivande aktörerna för säkerhets- och försvarspolitik i Sverige kan å ena sidan anses vara de som styr områdets dagordning, samtidigt är det Försvarsmakten som har uppdraget att säkra Sverige från potentiella hot. Därför är det av stor utomvetenskaplig relevans att titta på hur den beskrivna förändringen från neutralitet till solidaritet konstrueras och kommuniceras av de samhällsbärande aktörer som ska genomföra uppdraget. Undersökningens mål är att undersöka hur den säkerhets- och försvarspolitiska förändringen har uttryckts av Försvarsmakten till de under utbildning och i tjänstgöring under perioden 1994-2016 (motivering av vald tidsperiod se *Material*). Mer specifikt är syftet att analysera hur begreppet hot, ett bärande begrepp inom området säkerhets- och försvarspolitik, konstrueras och kommuniceras samt hur det har förändrats över den valda tidsperioden. Detta leder till uppsatsens frågor:

- På vilket sätt avspeglas det politiska skiftet från neutral till solidarisk säkerhets- och försvarspolitik i Försvarsmaktens handbok *Svensk soldat* 1994, 2005 och 2016?

För att besvara frågan har följande delfrågor använts vilka besvaras iterativt i analysen:

- Vad är det som är hotat?
- Vem eller vad utgör hotet?
- Hur ska hotet bäst mötas?

1.2 Material

Undersökningens material utgörs av Försvarsmaktens handbok *Svensk soldat* som riktar sig till personer som är under utbildning och i tjänstgöring hos Försvarsmakten. Handboken har givits ut något oregelbundet men generellt sett har en utgåva per decennium publicerats sedan slutet av 1960-talet då den första upplagan kom. Handboken bör anses tongivande i Försvarsmaktens utbildningar och beskrivs innehålla en heltäckande källa för kunskap under individens tid hos Försvarsmakten. I år 2016 utgåva uttrycker överbefälhavaren Micael Bydén i förordet sin förhoppning om att handbokens målgrupp ”ska kunna återvända till boken och

söka kunskap under hela ditt engagemang i Försvarsmakten” (Försvarsmakten, 2016, s. 5). Handbokens syfte och kontinuerliga förnyelse i form av nya utgåvor tillsammans med uppsatsens omfång gör att jag anser att den lämpar sig väl som material för undersökningen. När en vill titta på förändringar av specifika fenomen hos en och samma aktör, i det här fallet hotkonstruktion samt Försvarsmakten, är det mycket fördelaktigt att ha samma format på materialet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 20).

Eftersom undersökningen sker i ljuset av en politisk brytpunkt, antagandet av solidaritetsförklaringen år 2009, har jag beslutat att använda mig av tre utgåvor som sträcker sig över en tidsperiod som inkluderar år 2009, närmare bestämt de som publicerades åren 1994, 2005 samt 2016. Jag kommer att undersöka materialet som tre enskilda perioder vilket skapar ett före, under och efter perspektiv som kan liknas vid en longitudinell undersökning som används för att lokalisera kontextuella förändringar i diskursen och för att se om något tillkommit eller tagits bort från diskursen. (Bryman, 2001, s. 72) Eftersom handboken ges ut med cirka tio års mellanrum har jag inte kunnat välja en utgåva för år 2009, eftersom en sådan inte finns. Men som jag tidigare nämnt bör inte vattendelaren strikt bindas till år 2009 utan ses som något flytande, därför anser jag att det inte i någon större utsträckning påverkar undersökningen att utgåvan från 2005 rent tidsmässigt tillhör perioden innan antagandet av solidaritetsförklaringen. Jag har också valt att börja undersökningen från år 1994, dels till följd av arbetsekonomiska skäl dels för att fokus ligger på förändringen kring 2009 varför ett allt för omfattande föreperspektiv ligger utanför uppsatsens syfte.

Slutligen vill jag kommentera de delar av handböckerna som används i analysen. Vardera bok består av omkring 10 kapitel varav majoriteten inte behandlar hotbilder. De kapitel som inte berör min undersökningen består exempelvis av disciplinära regler som gäller under utbildning, hälsningsfraser, beskrivning av grundutbildningen, sjukvård inom Försvarsmakten samt arbetsmiljöfrågor. Jag har skapat mig en översikt av varje handbok i sin helhet och alltså inte avgränsat urvalet till specifika avsnitt redan innan undersökningen. De passager som berör hotbilder har alltså inkluderats och analyserats oavsett placering i handboken, däremot återfanns nästan uteslutande alla hotbilder i de tre första avsnitten i handböckerna. De tre avsnitten som därför ges stort fokus i den här undersökningen behandlar Sveriges säkerhetspolitik, Försvarsmaktens uppdrag samt totalförsvaret.

1.3 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i fem kapitel. I det första kapitlet presenteras problemformuleringen, frågeställningen samt undersökningens syfte. Materialet redogörs för och de avgränsningar som gjorts förklaras. I det andra kapitlet introduceras undersökningens teoretiska bakgrund och ramverk bestående av säkerhetsiseringsteori samt diskursteori. Tredje kapitlet redogör för det metodologiska tillvägagångssättet vilket är skapat med utgångspunkt i både teorin och säkerhetsisering samt kritisk diskursanalys. Analysen genomförs sedan i kapitel fyra vilket är uppdelat i tre avsnitt efter de tre handböcker om studeras. I det sista och femte kapitlet redovisas hur konstruktionen av hot sett ut och förändrats tillsammans med en avslutande reflektion.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsens övergripande område utgörs av säkerhets- och försvarspolitik samt säkerhet vilka i sin tur utgör en liten del av forskningsfältet internationella relationer. Eftersom det övergripande området i sig är allt för omfattande för uppsatsens omfång avgränsas det genom att titta på ett mindre område inom huvudområdet, i detta fall hur försvarsmakten skapar och förmedlar sina hotbilder. Undersökningen avser inte att studera i vilken utsträckning som en förändring i hotkonstruktioner över tid i mitt valda material är en direkt följd av den politiska förändringen år 2009. En sådan undersökning hade behövt kontrollera andra möjliga faktorer vilket ligger utanför min undersöknings syfte. Istället fokuserar uppsatsen på materialet i sig och den politiska diskursen motiverar varför vald tidsperiod är av intresse att undersöka.

I en uppsats med större utrymme eller vid vidare forskning hade mer empiriskt material varit av intresse för att ge en mer uttömmande bild av diskursens förändring. Exempelvis skulle tal av överbefälhavaren från Folk och Försvars rikskonferens fungerat väl som komplement till handboken eftersom forumet arrangeras varje år och ger Försvarsmaktens överbefälhavare tillfälle att mer kontinuerligt kommentera hur de politiska bestämmelserna inom säkerhets- och försvarspolitiken omsätts till praktik för Sveriges försvar. Det materialet hade också kunnat skapa en jämnare fördelning och fokus på före och efter år 2009. Jag anser dock att det är relevant att handboken från 1994 är med i undersökningen, trots att den publicerats femton

år före solidaritetsförklaringen och ger undersökningen två nedslagspunkter före år 2009, eftersom en förändring inom statliga institutioner i praktiken inte sker över en natt så som antagandet av solidaritetsförklaringen. Jag studerar i den här uppsatsen hur text producerats, och väljer därför att inte se på hur den konsumerats. Jag gör det dels för att de hotbilder som Försvarsmakten kommunicerar genom sitt eget material kan antas redan ha bekräftats eftersom aktören är en myndighet. Men jag tror ändå att det hade kunnat bidra med en ytterligare dimension, speciellt då båda de teorier som används här identifierar betydelsen av en mottagare som konsumerar hotkonstruktionen och därmed agerar på ett visst sätt.

2 Teori

För att rama in och förenkla undersökningen har jag använt mig av två teorier, säkerhetiseringsteorin samt diskursteori. Först presenteras säkerhetiseringsteorin, utvecklad av Barry Buzan, Ole Wæver och Jaap de Wilde. Säkerhetiseringsteorin används för att beskriva hur något kan placeras i en säkerhetspolitisk kontext genom att använda språket i kommunikation (Buzan et al, 1998, s. 35). Därefter presenteras diskursteori som är en mycket bred teoretisk ingång men som likt säkerhetiseringsteorin också beskriver språkets betydelse för hur vi förstår vår omvärld samt för hur vi agerar (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 10). Då diskursteorin är bred har jag preciserat användandet av teorin till kritiskt diskursanalys. Norman Fairclough har utvecklat den tolkning av den kritiska diskursanalysen vilken jag också använt som inspiration för det analytiska verktyget.

2.1 Teoretisk bakgrund

Fram tills 1980-talet var säkerhet en fråga nästan uteslutande placerad i en politisk och militär kontext. Hot om upprustning av kärnvapen från 1950-talets början och framåt drev utvecklingen av det relativt nya teoretiska fältet framåt. Säkerhet var ett statscentrerat begrepp där staten var det som skulle skyddas från hot vilket skulle ske genom militära medel. Synen stödde sig på en politisk realism och kallas idag traditionell säkerhet. Kring kalla krigets slut uppstod hotbilder som inte enbart berörde staten vilket säkerhetiseringsteorin utvecklat. (Buzan et al, 1998, s. 21-23; Balzacq, 2016) Teorin om säkerhetisering utgår från ett grundantagande om att säkerhet bygger på en dualism mellan stat och samhälle. Ett samhällsligt perspektiv på säkerhet ser den kollektiva identiteten och dess intressen som primärt fokus medan ett statligt perspektiv intresserar sig för suveränitet och territoriella gränser som bygger på att det innanför gränserna ska skyddas mot det som finns utanför. (Nyers, 2006) Teorin om säkerhetisering menar därför att traditionella teorier om säkerhet inte

ser hela bilden utan måste utvidgas för att också omfatta politiska, ekonomiska, sociala och miljörelaterade faktorer.

Säkerhetisering definieras enklast genom den process som begreppet syftar till. Buzan, Wæver och de Wilde identifierar i boken *Security: a new framework for analysis* referensobjektet och den säkerhetiserande aktören. Referensobjektet är det som hotas och som har rätt till överlevnad och därför också skydd till den grad som krävs. Den säkerhetiserande aktören är den eller de som genom språket förklarar att något utgör ett hot och därmed utgör en säkerhetsfråga, vilket kallas ”speech act”. (Buzan et al, 1998, s. 36)

Säkerhetiseringsprocessen refererar alltså till den diskursiva konstruktionen av hot genom att en aktör definierar något som ett hot för ett referensobjekt. På så sätt är också referensobjektet och hotbilden beroende av varandra eftersom de inte kan existera utan den andre. Teorins syn på säkerhet kan därför genom studier av diskursen om hot visa om det förekommer en förändring eller om det är en reproduktion av det redan kända. (Williams, 2006, s. 2-4)

Kritik som riktats mot det ursprungliga ramverket av teorin om säkerhetisering, den beskriven i boken *Security: a new framework for analysis*, rör ofta koncepten om kontext och maktrelationer. Ramverket anses vara för smalt och begränsat för att kunna ta ställning till olika kontextuella omständigheter samt den komplexa process som säkerhetisering inom den politiska arenan utgör. Ett väl utvecklat metodiskt verktyg anses också saknas vilket behövs för att kunna genomföra en kritisk granskning av det teorin gör anspråk på, hot av existentiell karaktär. (Williams, 2003, s. 520) I den här uppsatsen använder jag mig trots ovanstående kritik av den ursprungliga varianten av teorin utvecklad av Buzan, Wæver och de Wilde. Jag gör det då min undersöknings fokus ligger på just diskursen om hot, som sker genom speech act, vilken också utgör huvudfokus i deras teoretisk ramverk.

2.2 Säkerhetiseringsteori

I uppsatsen används säkerhetiseringsteorin som övergripande ramverk. Teorin skiljer sig från andra teorier om säkerhet på två sätt: den definierar säkerhet med en större bredd samt menar att det inte finns reella eller objektiva hotbilder. Traditionellt sett har säkerhet handlat om överlevnad från existentiella hot, framförallt för statens suveränitet och nationens identitet. Säkerhetiseringsteorin beskriver säkerhet inom internationella relationer och förespråkar en

vidgning av begreppet inom området. Istället för att enbart fokusera på den suveräna staten och det militära inkluderar teorin en bredare förståelse och menar att hot kan konstrueras i kategorierna; politiska, militära, ekonomiska, sociala och miljöanknutna områden. Teorin skiljer sig även från andra teorier som hanterar traditionell säkerhet genom att se på säkerhet som något subjektivt, socialt konstruerat. Det som konstrueras och kommuniceras är inte säkerhet i sig utan dess frånvaro, det vill säga hotbilder, och det är typen och omfattningen av hotbilden som bestämmer graden av (o)säkerhet. (Williams, 2008, s. 2-4)

Att använda språket för att skapa och förmedla en hotbild kallas som tidigare nämnt *speech act*. Proceduren innebär att en gemensam diskurs för vilka hot som bör mötas och prioriteras skapas. Williams (2008, s. 69) liknar processen med en förhandling mellan talare och åhörare där talaren har en maktställning av någon form gentemot åhöraren. Vilket i den här uppsatsen utgörs av Försvarsmaktens kommunikation av hotbilder till personer under utbildning och i tjänstgöring. Om en aktör använder ordet säkerhet innebär det inte direkt att hen gjort en *speech act* och en faktisk *speech act* behöver inte inkludera ordet säkerhet heller. Ett exempel på det är försvarsfrågor där säkerhetsiseringsprocessen institutionaliseras vilket innebär att det är underförstått att vi befinner oss inom ramen för prioritet och nödvändighet. (Buzan et al, 1998, s. 26)

Buzan, Weaver och de Wilde gav år 1998 ut ”Security: a new framework for analysis” där säkerhetsiseringsprocessen utvecklades och förklarades i detalj. Tre enheter för analys av säkerhetsiseringsprocessen identifierades: *referensobjekt*, *säkerhetsiserande aktör* och *funktionell aktör*. Referensobjektet är det som uppges vara existentiellt hotat och därför i behov av skydd. Den säkerhetsiserande aktören är den som kommunicerar att något hotar referensobjektet. Den funktionella aktören är den eller de som påverkar processen utan att på egen hand ha makten att säkerhetsisera något fullt ut. (Buzan et al, 1998, s. 36) Exempelvis ett företag som jobbar mot föroreningar där referensobjektet är miljön, som Greenpeace. Den funktionella aktören kommer inte att behandlas i den här uppsatsen då det är utanför uppsatsen syfte. Enligt säkerhetsiseringsteorin är även de medel som ska användas för att möta hotet av intresse då det kan säga något om hotets storlek och karaktär och även vara till hjälp för att placera hotet i en av de fem kategorierna som teorin beskriver (se avsnittets första stycke). (Balzacq, 2011, s. 16)

Definitionen av säkerhetisering återfinns alltså i praktiserandet av konceptet. En säkerhetsfråga måste argumenteras vara viktigare och därför prioriteras framför andra frågor, vilket görs genom att förmedla att hotet i fråga är av existentiell karaktär. Det är alltså i konstruktionen och kommunikationen av något som det blir till en säkerhetsfråga, inte på grund av att det finns en reell hotbild. I viss mån kan alltså vilken fråga som helst bli säkerhetiserad, vad som anses kunna utgöra ett hot varierar mellan geografisk plats och förändras även över tid. Ett exempel på ett relativt nytt existentiellt hot är frågor som rör miljön, men även idag varierar miljöbundna faktorerers hotgrad beroende på exempelvis vilket stat du frågar. (Buzan et al, 1998, s. 23-24)

Säkerhetisering bygger på en intersubjektiv förståelse av en hotbild, alltså en delad uppfattning om vad som utgör ett hot. Den gemensamma bilden skapas genom diskurser bestående av gemensamt skapade och delade normer, värden och identiteter som ger mening åt den sociala och materiella världen. Det är därför ett fenomen inte kan anses fullt säkerhetiserat innan en publik eller mottagare erkänt processen och därmed delar förståelsen om hotbilden. En diskurs utgörs av flera faktorer som tillsammans bildar ett dominerande system som i sin tur skapar ett ramverk för vad som kan och inte kan göras eller sägas inom området. Diskurser banar därför också väg för acceptans från allmänheten kring ageranden inom den diskursiva ramen. (Sjöstedt, 2007, s. 237; Balzacq et al, 2016, s. 496, 499)

Intersubjektiviteten underlättar för vår förståelse av omvärlden och där med även hotbilder. I praktiken är säkerhetiseringsprocessen inte fullständigt subjektiv då det i och med intersubjektiviteten finns socialt skapade ramar för vad som kan säkerhetiseras. Däremot är ramarna inte beständiga över vare sig tid eller rum utan är snarare under ständig förändring. (Buzan et al, 1998, s. 25-29, 39)

Eftersom jag syftar undersöka hur konstruktionen av hotbilder skiljer sig åt över tid är det som utgör ett hot, referensobjekt och form av medel för att möta hotet inte konstanter i den här uppsatsen. Dessa avses istället identifieras i materialet inom ramen för analysen för att bättre kunna återge vad de olika diskurserna om hot består av. Den säkerhetiserande aktören utgörs däremot av Försvarmakten eftersom det är de som skrivit materialet.

2.2.1 Nya hot

Michael Sheehan (2005) förklarar i boken *International security: an analytical survey* uppkomsten av *nya hot*. Det är av intresse för den här uppsatsen eftersom ytterligare en kategorisering av hot skapar struktur och möjliggör en mer utförlig bild av diskursen om hot. Ju närmare diskursen kan beskrivas desto mer givande blir en jämförelse mellan dem.

Sheehan menar likt Barry Buzan att säkerhet är något socialt konstruerat, begreppets betydelse är subjekt för omvärldsförändringar och påverkas därefter. En bred vetenskaplig diskurs anger kalla krigets slut som startpunkt för det som kallas *nya hot*. Sheehan stämmer delvis in och nämner att det vakuum som uppstod efter Rysslands minskade militära maktkapital kan ha bidragit till att andra hottyper fått mer utrymme. Däremot menar han att de nya hotens förekomst på den säkerhetspolitiska agendan ökat oberoende av den militära hotbildens nedgång. Som exempel nämns miljörelaterade hot, en kategori av hot som behandlades i en ökad utsträckning från början av 1990-talet, där en förklaring till det ökade intresset för problematiken kan vara att konsekvenserna av miljöskador accelererat i en alarmerande hastighet. Samtidigt kan det bero på andra diskurser där miljövetenskap är en aktuell trend. Fattigdom är ett annat exempel som tas upp, ett fenomen som på inget sätt bör betraktas som nytt – snarare tvärt om, men som då ansågs i behov av en bred och allmän respons. Säkerhet skulle inte längre uteslutande appliceras på frågor i enlighet med den *traditionella* synen av säkerhet som omfattas av den militära sfär där referenten enbart utgörs av staten. (Sheehan, 2005, s. 43-44, 48-49)

Kring början på 1990-talet ansågs hotbilder som skapar ett behov av säkerhetsåtgärder även kunna beröra individen under staten samt systemet över staten. Med det grundantagandet menar Sheehan att det är av intresse att undersöka *hur* och *varför* en säkerhetsisering är gjord istället för att titta på vad som gjorts. (Sheehan, 2005, s. 43-45) I den här undersökningen fokuserar jag på att studera just *hur* konstruktionen av hotbilder gått till. Att undersöka varför en viss diskurs existerar är inte uppsatsens syfte. Dessutom vore det i den här uppsatsen riskabelt att säga vad som orsakar vad då jag även använder mig av en kritisk diskursteori som menar att kommunikation och kontext ömsesidigt påverkar varandra (för vidare förklaring se kapitel *Kritisk diskursanalys*, s. 15).

Nya hot kan inte definieras genom att namnge en specifik referent, vad som utgör hotet eller en säkerhetiserande aktör. Begreppet omfattar många typer av hot vilka också är föränderliga över tid. Eftersom jag undersöker en diskursiv förändring över tid kan jag inte heller ange en specifik tidsperiods förståelse för nya hot. Dessutom måste inte hotbilder som plötsligt får ökat fokus och utrymme inom någon plattform benämnas som *nya*. Att en aktör beskriver ett hot som nytt bör alltså betraktas som en del av själva konstruktionen. Citatet ”New phrases are coined and old terms are appropriate for new purposes.” (Sheehan, 2005, s. 44) uttrycker kärnan i resonemanget. Det återkopplar också till säkerhetiseringsteorins tankar om maktrelationer som en nödvändig dimension av den säkerhetiserande processen (Sheehan, 2005, s. 42). Dominanta samhällsgrupper kan med hjälp av sin maktställning sprida sina tolkningar av verkligheten genom att fokusera på intressen inom vissa sektorer i samhället, till en bekostnad av andra vilket leder till en ojämn politisk och ekonomisk ordning. (Sheehan, 2005, s. 45)

2.3 Diskursteori

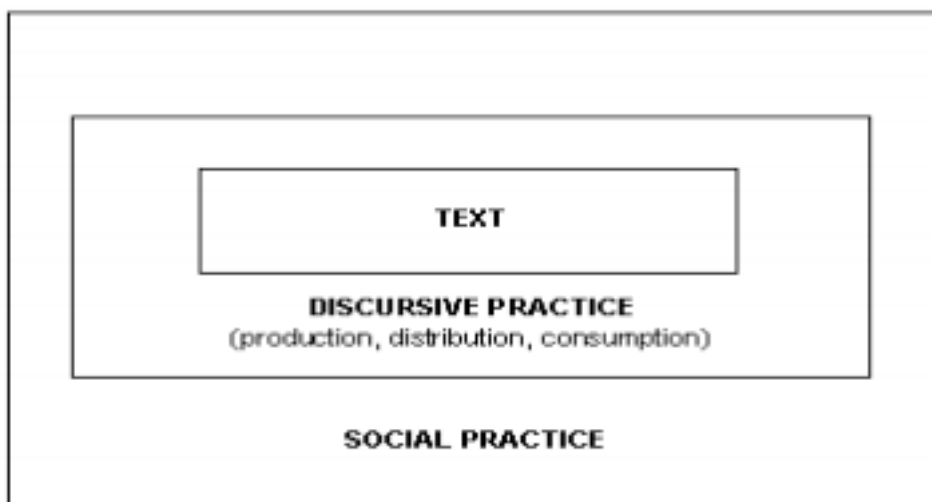
Diskurs är ett begrepp med många definitioner men som alla identifierar språkets betydelse för hur vi uppfattar världen inom en bestämd kontext. Ett fenomen kan alltså inte återges som en sanning eftersom en sådan inte existerar, ett fenomen kan bara förklaras utifrån hur bilden av dess verklighet konstrueras inom varje diskurs. Metoden används som både teori och analytiskt verktyg och har sin grund inom det socialkonstruktivistiska perspektivet. Det innebär dels att teorin har en kritisk inställning till objektiv kunskap samt att människan är en historisk och kulturell varelse vars omvärldsanalys därför starkt påverkas av de aspekterna. Genom socialt handlande konstruerar, förändrar och upprätthåller vi vad som betraktas som kunskap, identiteter och relationer vilket i sin tur skapar sociala mönster. Sambandet mellan kunskap och handling beskriver den diskursiva praktik som innebär att en viss handling har olika betydelser inom olika kontexter och världsbilder. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 10-12; Howarth, 2007, s.15) Olika diskurser av ett och samma fenomen leder alltså till olika sociala konstruktioner av verkligheten. Exempelvis presenteras två diskurser av den övergripande politiska strategin för säkerhets- och försvarspolitikerna i uppsatsen, ena förespråkar neutralitet och den andra solidaritet.

2.3.1 Kritisk diskursanalys

Norman Fairclough är en ledande forskare som givit den diskursanalytiska metoden en bred betydelse i form av inriktningen *kritisk diskursanalys*, vilken fungerat som inspiration för den här undersökningen - men inte följts slaviskt. Fairclough beskriver diskurser som ”hela den praktik som frambringar en viss typ av yttranden” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 66). Med det menar Fairclough att diskurser utgörs av praktiker som fungerar kontrollerande och sätter upp ramar för vad som får sägas samt av vem. Diskurser präglas av tydliga maktstrukturer som kan vara begränsande för vissa medan de kan skapa möjligheter för andra. Teorin kan sägas ha en politisk vinkel då den syftar till att synliggöra och kritiskt granska diskursiva praktiker, det vill säga hur texter produceras, distribueras och konsumeras, som skapar och upprätthåller världsbilder där vissa gruppers intressen och där med makt upprätthålls. Faircloughs kritiska diskursanalys lämpar sig väl för den här undersökningen då den fokuserar på att undersöka förändring över tid ofta inom politiska sammanhang vilket stämmer väl med uppsatsens inriktning som behandlar kommunikation och samhälle. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 66; Balzacq, 2011, s. 10-11)

Till skillnad från andra diskursanalytiska inriktningar menar Fairclough att kritisk diskursanalys ser språket som en diskursiv handling som dels skapar och förändrar vår uppfattning om världen men som även i sig påverkas av samhället. Det betyder att diskurser både påverkar och påverkas av externa strukturer. En kritisk diskursanalys omfattar därför även de kontexter som en viss diskurs existerar inom. (Fairclough, 1992, s.77)

Fairclough har skapat en tredimensionerad modell som syftar synliggöra och undersöka relationer mellan diskurser och sociala strukturer. De tre dimensionerna *text*, *diskursiv praktik* och *social praktik* innebär och funktion kommer nu att förklaras.

Faircloughs tredimensionella modell (Fairclough, 1992, s. 73)

Texten är det som står i centrum men analysen består även av två andra delar: den *diskursiva praktiken* samt den *sociala praktiken*. *Textens* egenskaper kan analyseras med flera verktyg som att studera ordval, meningsuppbyggnad eller hur metaforer använts. Den *diskursiva praktiken* innebär de produktions- och konsumtionsprocesser som är förbundna med den eller de undersökta texterna. Analysen av diskurserna i texten kan ha lingvistiska inslag när exempelvis argumentens motivation studeras, om starka ord använts som *ska* och *måste* istället för *bör* och *kan*. Det är den *diskursiva praktiken* som binder texten och den *sociala praktiken* samman. Det sker när människor genom språket producerar text som både är formad av och formar den sociala praktiken. *Texten* formas även av den genre som omger texten inom den *diskursiva praktiken*. En genre kan liknas vid ett fackspråk inom en viss social praktik, exempelvis nyhetsgenre eller debattgenre som båda förekommer på en dagstidnings redaktion. Den *sociala praktiken* innebär alltså det bredare sociala sammanhang som den undersökta kommunikativa händelsen är en del av. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 73-76)

Texten är ju som nämnt både konstruerande samt konstruerad. I den här uppsatsen kan texten antas forma den sociala praktiken genom att den förklarar Försvarmaktens uppdrag och där med styr de tjänstgörandes handlingar samt synen hos den enskilde soldaten. Texten kan antas ha formats utifrån den sociala praktiken i Sverige där ett politiskt beslut tagits samt av den politiska glidning (från neutralitets- till solidaritetspolitik) som utgör en diskursiv praktik inom den sociala praktiken. Texten påverkas också av den diskursiva praktiken genom att den existerar i formatet handbok. ”Handbok, bok som ofta används [...] någorlunda fullständig översikt eller vägledning inom ett ämnesområde.” (Nationalencyklopedin) En handbok kan

antas vara trovärdig och vara en bok som ofta kommer till användning. I vilket format en text existerar säger något om vad texten i sig förväntas göra, som i detta fall, lättillgängligt och övergripande informera om soldatens uppdrag. Den genre som omger texten utgörs av en informations- och utbildningsgenre och existerar inom en myndighet.

En kritik som riktats mot metoden kritisk diskursanalys är att sambandet mellan text och social praktik kan vara svår att avgöra. Svårigheterna grundar sig i att de två dimensionerna påverkar varandra vilket innebär att det kan vara problematiskt att bestämma vad som påverkat vad samt hur och när. Det är också viktigt att i samband med analysen reflektera över sin egen roll och förförståelse som i och med teorins ontologiska utgångspunkt menar att världen är beroende av iakttagaren. Detta hänger ihop med kritik riktad mot bristen på forskning om konsumtionsprocessen av texter. Eftersom jag i den här undersökningen inte tittar på hur texten har konsumerats, alltså i vilken utsträckning texten faktiskt konsumerats av den avsedda läsaren samt påverkat hans ageranden, berör det främst mig som författare till den här uppsatsen och hur jag konsumerar materialet inför och under analysen. Genom att använda mig av citat och tydliga argumentationer kommer jag att i största möjliga mån skapa transparens och tydlighet av min egen förståelse av min roll som konsument. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 93-95)

2.4 Sammanfattning teori

De två teorierna som jag presenterat bygger båda på en socialkonstruktivistisk grund där världen och kunskap om världen skapas genom samspel mellan människor.

Säkerhetsiseringsteorin definierar de frågor som kommer hjälpa mig att beskriva hur hotbilden konstruerats samt vad den består av: vad utgör hotet, vem eller vad är hotat och vilka medel ska användas för att möta hotet? På så sätt kan jag bena ut varje hotbild ur materialet för att senare jämföra dem. Den kritiska diskursanalysen bidrar med förståelse för hur text konstrueras i relation till vilken kontext den befinner sig inom. Jag kommer att titta på den diskursiva praktiken, mer specifikt hur texten producerats.

3 Metod

I undersökningen kommer begreppet hot att analyseras för att blottlägga hur det konstruerats samt kommunicerats av Försvarsmakten i handboken *Svensk soldat*. Materialet består således av handböckerna *Svensk soldat* utgivna år 1994, 2005 samt 2016. Enligt antagandet om att säkerhets- och försvarspolitikens ledord från år 2009 varit solidaritet kan de tre handböckerna delas upp i två tidsperioder, 1994 och 2005 som publicerades när neutralitet förespråkades och 2016 när solidaritet förespråkades. Men som jag nämnt tidigare bör förändringen inte knytas till enbart årtalet 2009 då det var något som i praktiken förändrades över tid vilket gjort att jag beslutat mig för att enskilt analysera utgåvorna som tre tidsperioder. Utgåvan från 2005 kan antas innehålla hotkonstruktioner med argument från båda de politiska riktlinjerna och för att få en mer detaljerad och tydlig analys väljer jag att göra på det sättet. Uppsatsen undersöker alltså inte om det skedde en drastisk förändring eller ej under 2009 utan syftar visa på hur konstruktionen samt kommunikationen av hot från Försvarsmakten sett ut över tid, om och hur den har förändrats under en tidsperiod som präglats av vitt skilda ledord för den svenska säkerhets- och försvarspolitiska agendan.

Undersökningen kommer inte att utgå från en enskild etablerad metod utan kommer att genomföras med inspiration från de två teorierna som presenterats: säkerhetiseringsteorin och kritisk diskursanalys. Norman Faircloughs tredimensionella diskursanalytiska modell har fungerat som inspiration där jag valt att fokusera på texten och den diskursiva praktiken och då att inte titta närmare på den sociala praktiken. Inom den sociala praktiken kan en analysera hur diskursiva praktiker förhåller sig till andra sådana för att se om en tidigare praktik återspeglas eller om den innebär en förändring som i sin tur förändrar den sociala miljön (Bergström & Boréus, 2005, s. 325). Syftet med undersökningen är att titta på hur konstruktionen av hot har sett ut och förändrats inom ett specifikt material vilket gör att den sociala praktiken hamnar utanför det område som undersöks. Däremot kan text i sig sägas utgöra en social praktik då gränserna mellan dessa områden är mycket vaga.

Säkerhetiseringsteorin har använts för att definiera vilka begrepp undersökningen ska byggas på samt för att skapa ett ramverk för undersökningen. Textmaterialet för den här

undersökningen omges av en diskursiv praktik, en kontext, som i detta fall utgörs av den politiska förändring som beskrivits. Vid studier av textens egenskaper, det centrala i Faircloughs modell, sysslar en också med den diskursiva praktiken och vice versa. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 75)

3.1 Att undersöka och blottlägga hotdiskursen

Undersökningen inleddes med att texterna studerades översiktligt för att bilda en uppfattning om struktur och innehåll. Efter det lästes texterna igenom flertalet gånger för att identifiera de stycken som berör hot och (o)säkerhet. För att mer ingående studera hotdiskurserna har jag använt mig av begrepp från säkerhetsiseringsteorin: referensobjekt, säkerhetsiserande aktör, vad som utgör hotet samt med vilka medel hotet ska mötas. För att vidare bena ut hotkonstruktionerna har säkerhetskontexter tagna från säkerhetsiseringsteorin (militära, politiska, ekonomiska, sociala samt miljöanknutna områden) använts då de beskriver vad referenten kan utgöras av inom vardera område. (Buzan et al, 1998, s. 22-24) Michael Sheehans beskrivning av *nya hot* och även det han definierar som *traditionella hot* utgör en övergripande struktur i analysen. Dessa förekommer tillsammans med något jag valt att kalla *övriga hot* vilka alla beskrivs närmare nedan. Jag har valt att använda dessa tre kategorier för att strukturera upp analysen istället för att utgå från de kontextuella områden som säkerhetsiseringsteorin identifierat. Detta då en uppdelning utifrån kontexter hade givit ett mer hackigt och osammanhängande intryck samt försvårat en jämförelse diskurserna emellan, vilket är uppsatsen övergripande syfte. Vidare undersöker jag, som den sista delfrågan redan indikerat, vilka medel som förespråkas för att begränsa hotet då det enligt säkerhetsiseringsteorin kan hjälpa till att placera hotet inom rätt område genom att det säger något om hotets karaktär.

De **fem** kontexter som säkerhetsiseringsteorin identifierar är som nämnt militära, politiska, ekonomiska, sociala och miljörelaterade områden. (1) Referenten inom den militära kontexten har traditionellt sett varit staten men kan också utgöras av andra politiska enheter eller militären själv. Hoten uttrycks ofta uttryckligen som existentiella. (2) De hot som kan placeras inom den politiska kontexten riktas mot en referent som ofta består av nationalstatens ideologi, grundprincip och suveränitet. Internationella relationer och mellanstatliga allianser som EU kan också utgöra en referent då ett hot mot dem i sin tur kan hota statens egna

suveränitet. De existentiella hoten som hamnar inom den politiska kontexten uttrycker ofta hot mot erkännande, regering och legitimitet. (3) Inom den ekonomiska kontexten kan referenten vara svårare att precisera och den präglas sällan av en existentiell natur då hoten ofta har sitt ursprung i ett av de andra områdena. Men enligt teorin bör den nationella ekonomin och välfärden samt deras funktion utgöra den mest förekommande referenten inom kontexten. När hoten är av existentiell karaktär riktas de ofta mot den globala ekonomin. (4) Referenten för den sociala kontexten utgörs oftast av gemensamma identiteter som existerar oberoende av staten så som nationalitet eller religion. Eftersom kollektiva identiteter är under ständig utveckling och förändring är det svårt att precisera exakt var gränsen går mellan existentiellt hot och ett icke-existentiellt sådant. (5) Slutligen har vi den miljörelaterade kontexten var referenten kan utgöras av en stor mängd olika objekt, exempelvis specifika djurarter, ett naturområde så som regnskog eller den globala miljön som påverkas av människors uppvärmning. Om hoten är existentiella eller inte beror just nu på vem du frågar, men miljön är även ett relativt nytt område när det kommer till säkerhetsfrågor. (Buzan et al, 1998, s. 22-23) Inom dessa kontextuella kategorier är alltså referensobjekten konstanter.

De **tre** kategorierna som analysen struktureras efter är *traditionella hot*, *nya hot* och *övriga hot*. Definitionen av traditionella samt nya hot är förenlig med Michael Sheehans (2005) tolkning. Kategorierna nya och övriga hot utgör inte hot i sig utan fungerar som en gruppbenämning där de hot som placeras inom vardera kategori förändras över tid och mellan kontexter. Traditionella hot karaktäriseras av en militär kontext där referensobjektet oftast är en stat. Att kategorisera hoten på det här sättet tillför ytterligare en dimension när diskurserna ska jämföras då jag kan se vilka hottyper som förekommer inom varje kategori och hur de konstrueras och argumenteras för. Nedan följer en närmare förklaring av vardera kategori.

Traditionella hot

Vanligtvis hot av mellanstatlig karaktär där staten utgör referenten. Hoten kan placeras i en militär kontext där militära medel ses som det främsta sättet att möta hotet.

Nya hot

De hot som helt enkelt benämns vara *nya*. Det kan antingen röra sig om att själva hotet beskrivs som nytt men det kan också handla om en hotbild som kräver nya metoder från Försvarmakten för att mötas alternativt att den hotade referenten beskrivs som ny.

Övriga hot

De hot som inte kan placeras i någon av de två ovan nämnda kategorierna men som ändå är namngivna placeras i denna kategori. Alla hot i materialet kommer inte beskrivas antingen vara nya eller av militär karaktär varför den här kategorin är nödvändig. Alla hotbilder som konstruerats enligt säkerhetsiseringsteorins bärande begrepp utgör en lika viktig del av undersökningen.

På det sätt som hoten uttryckts i texten utgör hotdiskursen i vardera period. För att se om det skett en förändring mellan de tre tidsperioderna har diskurserna analyserats. Då har jag alltså studerat hur hotdiskursen konstruerats genom argument och retorik samt hur tydligt och starkt det motiverats. Uppträder hotbegrepp i samma kontext och kategori, har de samma betydelse och är det bestående eller förändras det mellan perioderna?

4 Analys

I följande avsnitt sker analysen av hotbilderna. Först blottläggs konstruktionen av begreppet och därmed diskursen om hot inom varje tidsperiod med hjälp av citat och referenser.

Analysen är uppdelad i en kronologisk ordning, 1994, 2005 och 2016 för att lättare kunna se hur diskursen förändrats över tid, vilka diskurser som återkommer och vilka som är nya.

Parallellt förs en diskussion om hur dessa konstruktioner ska tolkas, diskussionen stödjer sig på forskningsfrågorna om vem eller vad som utgör hotet, vad som hotas samt med vilka medel som hotet ska mötas. Slutligen, för att svara på forskningsfrågan, diskuteras den diskursiva praktiken utifrån slutsatser om hotbegreppets konstruktion från respektive tidsperiod. På så sätt kan jag visa hur diskursen om hot förändrats över tid i ljuset av den politiska förändringen inom säkerhets- och försvarspolitik.

4.1 1994

Traditionella hot

Ovissheten kring Rysslands framtida ageranden präglar texten och uttrycker en oro för Sverige samt närområdet. ”Största osäkerheten för det nordiska området är utvecklingen i Ryssland” (Försvarsmakten, 1994, s. 11). ”Rysslands [...] militära förmåga kommer att vara mycket stor under överskådlig tid” (Försvarsmakten, 1994, s. 11). Däremot är det inte självklart att det är en mellanstatlig spänning som Försvarsmakten syftar till. Akuta konflikter anses vara en risk där det som kan utlösa själva konflikten är splittrade grupper, etniska konflikter och inre spänningar i Ryssland med omnejd. (Försvarsmakten, 1994, s. 9) För att hantera hot från Ryssland och forna Jugoslavien ska Sverige fortsatt vara neutralt. ”Vi får de bästa möjligheterna att även i framtiden hålla oss utanför krig och allvarliga konflikter om vi inte ansluter oss till allianser eller militära maktblock” (Försvarsmakten, 1994, s. 6). Vem eller vad referenten i sammanhanget består av är oklart. Det kan antas vara Sveriges territoriella gränser då just Sveriges geografiska betydelse betonas och Rysslands militära kapacitet nämns, men samtidigt anges splittring och friktion mellan etniska grupper som en

orsak till ovisshet vilket antyder att det inte är Sveriges suveränitet eller gränser som står på spel.

Samtidigt som neutraliteten betonas vara viktig för Sveriges säkerhet återkommer texten till Europas och närområdets förändring i relation till Försvarsmaktens framtid. Trots förändringen i närområdet betonas att ”den hårda kärnan i vår säkerhetspolitik fortfarande är den *militära alliansfriheten*” och ”I händelse av krig ska den [Försvarsmakten] bidra till att upprätthålla Sveriges frihet och oberoende” (Försvarsmakten, 1994, s. 12).

Nya hot

I texten förekommer inga namngivna nya hot, däremot förklaras nya omständigheter skapa nya situationer som berör det svenska försvaret. ”De senaste årens politiska omvälvningar i Europa har emellertid skapat en helt ny situation med såväl stora osäkerheter samt nya möjligheter” (Försvarsmakten, 2016, s. 6). För att möta förändringarna, vilka inte beskrivs närmare, ska fokus läggas på EU var Sverige menas ha en stor roll att spela. Men även om EU-samarbetet nämns följs det direkt av citatet ”samtidigt som vi [Sverige] vill behålla vår nationella särart och vår handlingsfrihet att utveckla vårt samhälle så som vi själva önskar” (Försvarsmakten, 2016, s. 6). I helhet framgår det att någon form av omvärldsförändring i förlängningen kommer att påverka Sverige. Eftersom ett samarbete genom EU anges vara viktigt för att möta hotet kan hotet antas utgöra någon form av splittring eller gränsöverskridande problematik. Samtidigt understrykes Sveriges självständighet som avslutande mening vilket tyder på att samarbetet inte får ske till bekostnad av nationens oberoende. Eftersom texten inte förmedlar vad som är hotat kan inte kontexten för hotbilden avgöras.

Övriga hot

Texten präglas återkommande av ovisshet och osäkerhet för framtiden, vilket i sig anges utgöra ett hot mot stabiliteten som är mycket viktig för Sveriges neutralitet och alliansfrihet. Splittringarna i västvärlden och Europa ska mötas med samarbete inom EU. Texten pendlar generellt väldigt mycket mellan att peka på antingen neutraliteten och självständigheten eller samarbete inom EU som medel för stabilitet och för att ena de splittringar som finns. Otydligheten av vilka medel som ska möta vilka hot beror antagligen på att försvaret själva inte vet vad de kan komma att behöva hantera och ger därför inget tydligt svar. Deras ovisshet uttryckes exempelvis genom citatet ”vi har svårt att förutsäga vad som kan hända under de

kommande åren” (Försvarsmakten, 1994, s. 16) samt ”vi ska fortsätta att vara neutrala men Europa förändras och då behöver säkerhetspolitiken förändras” (Försvarsmakten, 1994, s. 18). I texten framgår även att självständigheten och neutraliteten ska åsidosättas något för att anpassa sig efter en förändring, som ännu inte är känd, genom att utväxla militär information. Totalförsvaret uppges även vara en framtida prioritet när Sverige står inför ”ovissa hotfulla utvecklingar” (Försvarsmakten, 1994, s. 15), samtidigt ska försvaret bli ”smalare och vassare” (Försvarsmakten, 1994, s. 15). Ingen fullständig hotbild förmedlas här vilket innebär att kontexten inte kan specificeras.

4.2 2005

Traditionella hot

Traditionella mellanstatliga konflikter som möts med militära medel nämns vid ett fåtal tillfällen men inte i form av någon hotbild mot specifikt Sverige. I slutet av en passage som nämner nya orsaker till konflikt står det ”Det finns dock kvar ett antal konflikter, där territoriella och maktpolitiska tvister står i centrum” (Försvarsmakten, 2005, s. 12). Vilka konflikter eller stater det skulle handla om nämns inte i texten.

Nya hot

I texten finns även hotbilder som är mer vagt formulerade och benämns som *nya hot*. Vad dessa nya hot består av, hur de ska mötas eller vad som hotas framgår inte helt självklart. ”Det kan uppstå nya sorters hot som är okända idag och som ställer nya krav på vårt försvar” (Försvarsmakten, 2005, s. 20). ”Försvaret måste anpassas till en ny tid och till att kunna möta de nya hoten” (Försvarsmakten, 2005, s. 20). Omvärlden förklaras vara under snabb förändring vilket både direkt och indirekt refererar till dessa nya hot och nya utmaningar. Omvärldsförändringarna koppas i texten till globalisering, ökad rörlighet och ny teknik vilka har skapat en situation där Sveriges landgränser och luftrum inte längre hotas i samma utsträckning. Däremot kan de hot som existerar i både Sveriges närområde samt i regioner som har en relation till västvärlden inte begränsas till enskilda länder. Citatet ”Hot begränsas inte längre till enskilda länder. Effekter sprider sig och påverkar alla.” (Försvarsmakten, 2005, s. 11) visar på hur konflikter och hot inte längre främst hotar staters suveränitet. Hotbilden är av gränsöverskridande karaktär och nya förutsättningar tycks ha minskat hotbilden mot

gränserna. Även om hotbilden inte är så detaljerad kan det konstateras att den berör fler kontexter än den militära och politiska, texten indikerar att hotet kan röra sig inom en ekonomisk och social kontext men exakt vilka kontexter som kommer beröras finns det inte tillräckligt med information om för att bestämma.

”Vårt moderna informationssamhälle är sårbart och kan drabbas hårt vid till exempel långvariga elavbrott, atomolyckor, sabotage mot våra IT-system, naturkatastrofer och stora flyktingströmmar” (Försvarsmakten, 2005, s. 19). I citatet framgår det att det är informationssamhället som är hotat, med *vårt* framgår det inte om det är Sverige som avses eller om det är informationssamhället i sig som fenomen. Eftersom texten genomgående pratar om hot som gränsöverskridande kan en anta att det inte borde begränsas till Sverige. Exempelvis nämns den internationella kontexten i citatet ”Nya hot och utmaningar mot internationell säkerhet som efterhand har vuxit sig starkare och som ofta är svåröverskådliga [...]” (Försvarsmakten, 2005, s. 12). För att skydda det moderna informationssamhället ska försvaret dels bli bredare men också smalare och vassare. Ovissheten om *vad* det är Sverige ska skydda sig från lyser också igenom i citatet ”Vi har svårt att förutse vad som kan hända under de kommande åren, därför behöver försvaret behållas men också utvecklas, för att täcka allt tänkbart” (Försvarsmakten, 2005, s. 21). Det moderna informationssamhället som referensobjekt är inte helt enkelt att placera in i en kontext. Det kan tänkas omfatta både den politiska, ekonomiska och sociala kontexten då många samhällsbärande funktioner samt välfärden idag är beroende av exempelvis internet. Gemensamma värderingar, både inom Sverige men också mellan grupper oavsett geografisk position, har också haft möjlighet att utvecklas genom globaliseringen och internet.

Det ökade samarbetet och beroendet mellan människor och kulturer anses vara positivt för fred men anses också skapa en ökad sårbarhet som för Försvarsmakten är svår att förutse. Hotbilden som terrorism utgör hotar just det gemensamma som Försvarsmakten menar gör oss mer sårbara. Förutom enskilda stater hotas även värderingar och intressen vilket utgör en del av de nya typerna av referensobjekt. Referensobjekten är här starkt kopplade till den sociala kontexten, men kan antas existera parallellt inom flera kontexter. Exempelvis den politiska och militära genom fysiska angrepp. För att möta förändringarna ”ska försvaret kunna hantera alla olika miljöer: öken, snö och tropisk skog samt kunna möta en stor variation av aktörer. Allt från enskilda individer till högteknologiska militära förband. Även

användningen av vapen och våldsmedel kommer bli svårare att förutse” (Försvarmakten, 2005, s. 16)

”Nu skapar vi ett mycket mindre insatsförsvar som aktivt både ska kunna försvara Sveriges intressen idag och som ska kunna utvecklas för att möta utmaningar som ännu är okända för oss. Insatsförsvaret ska kunna användas både i Sverige samt utomlands” (Försvarmakten, 2005, s. 3). Utvecklingen av försvaret ska kunna användas både i Sverige samt på andra platser, vilket talar för att Försvarmakten vill kunna möta hot som inte existerar i Sverige. Det skulle innebära att neutraliteten tagit ett steg tillbaka och att Sverige då är aktivt beredd att agera utanför de territoriella gränserna.

Övriga hot

I texten läggs en del fokus på en hotbild mot den enskilda individen, oavsett nationalitet. Dåligt fungerande statsbildning, bristande respekt för mänskliga rättigheter, brist på resurser, ökad befolkningstillväxt, fattigdom och epidemier nämns alla utgöra långsiktiga hot mot hela regioners stabilitet. Men i texten kan en utläsa att det enligt Försvarmakten inte är regioners gränser eller staters suveränitet som avses när det står att stabiliteten hotas. (Försvarmakten, 2005, s. 11) ”Nationsgränser får enligt Sveriges uppfattning aldrig bli en sköld bakom vilken förtryck och brott mot mänskliga rättigheter kan accepteras.” (Försvarmakten, 2005, s. 13) I texten utvecklas inte ställningstagandet mer än det som nämnts ovan. Vad som utgör hotet är enligt texten omfattande men vad som orsakat fattigdom och bristande statsbildningar kommenteras inte. Om hotet bör anses existentiellt är svårt att utläsa eftersom uppgiften inte utvecklas i texten. Att det hotade referensobjektet utgörs av individer med skilda nationaliteter styrker dock resonemanget som en gemensam sårbarhet som nämndes i samband med nya hot. Det i sin tur placerar hotbilden inom en social kontext.

4.3 2016

Traditionella hot

Ett antal stater nämns vid namn och sägs utgöra ett potentiellt hot. Ryssland gör sig påmind genom att ifrågasätta den säkerhetspolitiska ordningen som rått sedan kalla krigets slut. Annekteringen av Krim och den pågående konflikten i Ukraina som riskerar sprida sig till

Östersjöregionen bidrar också till att öka hotbilden av Ryssland. (Försvarsmakten, 2016, s. 21) Vad det är som Ryssland hotar, utöver den rådande ordningen, beskrivs inte närmare. Däremot står det att konflikten i Ukraina riskerar att sprida sig, eftersom den konflikten i högsta grad är av militär och politisk karaktär bör hotet mot Sverige även antas kategoriseras därefter. Senare i samma stycke står det också ”Effekterna av de konflikter som pågår i Mellanöstern och Nordafrika påverkar Sverige inte minst genom de direkta och indirekta hot och utmaningar som de skapar” (Försvarsmakten, 2016, s. 21). Utmaningarna och hoten specificeras inte närmare, däremot uppges Europa och dess närområdes säkerhetspolitiska situation ha försämrats de senaste åren som resultat av detta. (Försvarsmakten, 2016, s. 20-21) Sveriges geografiska position verkar ha stor betydelse i sammanhanget. Både som viktigt land vid Östersjöregionen men också som blockad mellan Ryssland och Nato. Om det är Ryssland, Mellanöstern och Nordafrika som orsakat det försämrade säkerhetspolitiska läget eller vice versa uppges inte. Sveriges suveränitet eller värderingar verkar inte heller vara hotade, trots det ägnas den beskrivna problematiken ett betydande utrymme. En ovisshet präglar texten vilken kan ses i citatet ”Vi befinner oss i ett läge där vi kan påverkas av olika hot; militära hot, terrorism och icke militära hot som exempelvis informationskrigföring mot samhällets olika sektorer” (Försvarsmakten, 2016, s. 21). För att kunna möta hoten ska Sverige vara beredd på att försvara sig mot ett väpnat angrepp, från vem uppges inte, däremot ska Sverige vara beredd på att både stå ensamt samt tillsammans med andra länder. (Försvarsmakten, 2016, s. 16) Även här ska Sverige vid behov bortse från alliansfriheten och neutraliteten genom att agera med andra länder.

Nya hot

Hot och utmaningar som benämns vara nya utgör ingen större del i texten. En anledning till det kan vara att det som ansågs nytt i tidigare utgåvor inte längre gör det. Men när det väl nämns är det med samma otydliga formuleringar som i de två tidigare utgåvorna. ”Det kan uppstå nya sorters hot som är okända idag och som ställer nya krav på vårt försvar” (Försvarsmakten, 2016, s. 21). Citatet visar att Försvarsmakten förutspår att nya sorters hot kan bli aktuella, men vad för typ eller form av hot nämns inte. Vad de nya kraven på försvaret handlar om ges inte heller något svar. Eftersom både medel och det som utgör hotet är okänt säger texten inget om vad som är hotat. Hotets omfattning blir därför också svårt att avgöra. Däremot kan ”nya krav på försvaret” antas innebära att hotet är av den storlek och form att om försvaret ska klara av att möta det krävs förändringar, något som kan tala för att hotet är av väsentlig storlek.

Globaliseringen beskrivs som både en tillgång och en hotbild genom att den gör ”oss” mer sårbara. I viss mån ses globaliseringens effekter som en form av ny utmaning, även om tonen i texten är lugn och förslag på medel för att möta utmaningarna namnges. Samarbete och utbyte samt heltäckande försvar är ledande ord i Försvarsmaktens taktik och ett gemensamt intresse och ansvar färgar texten. (Försvarsmakten, 2016, s. 11)

Övriga hot

De hot som nämns i den här kategorin består till stor del av terrorism. De senaste attackerna mot Bryssel och Paris nämns och Östersjöområdets instabilitet anses öka den hotbilden. Om närområdets nuvarande status står det ”Konflikter och hot begränsas idag inte till ett enskilt land eller område, utan effekterna sprider sig som ringar på vattnet och påverkar alla” (Försvarsmakten, 2016, s. 11). Att hotet utgörs av terrorism säger å ena sidan inte mycket om referensobjektet eftersom det kan tänkas utgöras av vad som helst. Däremot kan terrorism generellt anses utgöra ett hot mot gemensamma intressen och värderingar vilket skulle innebära att hotet åtminstone delvis existerar inom en social kontext.

Bristande respekt för mänskliga rättigheter, dåliga statsbildningar och brist på resurser uppges också utgöra ”långsiktiga hot både mot enskilda länder och hela regioners stabilitet” (Försvarsmakten, 2016, s. 12). Hotbilden är komplex då ovan nämnda faktorer i sig utgör ett direkt hot mot enskilda länder samt individer genom exempelvis krig med civila offer, svält och fattigdom – det i sin tur har tvingat ett stort antal människor på flykt. Under 2014 var 59 miljoner människor på flykt, det framställs inte utgöra ett existentiellt hot för Sverige men betonas tillsammans med omvärldens instabilitet utgöra en ovisshet som i sig beskrivs utgöra en potentiell hotbild. (Försvarsmakten, 2016, s. 8-11)

5 Konstruktionen av hot och dess förändring över tid

Traditionella hot

Ryssland figurerar återkommande både i början och slutet av den undersökta perioden men hotbilden är varken konstant inom eller mellan perioderna. I materialet från 1994 tycks hotet utgöras av dels Rysslands militära kapital dels osäkerhet kring landets kommande ageranden. Hotet kan därför placeras i en militär kontext. En oro kring Ryssland och forna Sovjetunionen sägs kunna utlösa akuta konflikter, hotet tycks inte vara av existentiell karaktär men för att hantera hotet ska Sverige vara fortsatt neutralt. I materialet från 2005 nämns inga hotbilder som kan kategoriseras som traditionella. 2016 är Ryssland aktuellt igen men utgör ett annat hot än det beskrivet 1994. Rysslands pågående konflikt med Ukraina gör att hotbilden rent geografiskt är mycket mer påtaglig för Sverige. Ryssland ifrågasätter också den säkerhetspolitiska ordning som rått sedan början på 1990-talet och hotbilden är nu, till skillnad från år 1994, av både politisk och militär karaktär. Hotet är riktat mot den ordning som grundades efter kalla krigets slut vilket innebär att både värderingar och nya samarbeten som exempelvis Nato och EU kan utgöra referensobjekt. Konflikter i mellanöstern och Nordafrika påverkar också den säkerhetspolitiska ordningen inom EU samt EU:s relation med USA och Ryssland. Det framgår även här i materialet att hotbilden är av betydande storlek men av otydlig form. De medel som ska användas för att möta hotet avslöjar inte heller mer om hotets form eller ursprung då det ska klara av att hantera både militära och icke-militära hot. Däremot ska Sverige vara beredda på att försvara sig ensamt eller tillsammans med andra länder. Det är en tydlig skillnad från diskursen 1994 då Sverige skulle förhålla sig neutralt till hot. Nu ska Sverige dels agera men också kunna agera tillsammans med andra länder. Samarbete som medel har kommit in i diskursen.

Inom diskursen tycks Rysslands roll som hotbild vara tvetydig. Ryssland verkar ibland inte utgöra ett existentiellt hot inom någon kontext samtidigt som Försvarsmakten inte tycks vilja utesluta ett hotfullt agerande från staten. I slutet av det undersökta materialet framgår dock att

Ryssland har både vilja och kapacitet att agera militärt vilket då också stärker diskursen om Ryssland som aktivt hot.

Nya hot

Vid undersökningens början, 1994, förekommer inga hotbilder som formuleras vara nya. En ny situation i Sveriges närområde nämns som hastigast där ett EU-samarbete spås spela en betydande roll som medel, men inte till bekostnad av Sveriges oberoende. I materialet från 2005 ges istället nya hot ett större utrymme. Hotbilden är å ena sidan välutvecklad samtidigt som en ovisshet överskuggar allt. Referenterna för de nya hoten namnges sparsamt men det moderna informationssamhället förekommer som exempel. Hoten, som beskrivs i plural, är svåröverskådliga, oförutsägbara och kommer att påverka alla. Det som är tydligt i texten är just hotets karaktär som gränsöverskridande och mångdimensionerat. Försvarsmakten gör sig beredda på att möta både enskilda individer samt högteknologiska militära förband. En konflikt kommer inte leda till att Sveriges gränser attackeras utan den kommer istället påverka landet genom mer komplexa och ännu inte etablerade metoder. Globaliseringen anges också som en potentiell orsak till hotbildens uppkomst tillsammans med en ovisshet om vilka våldsmedel som Försvarsmakten kan komma bli tvungna att möta. Det ökade samarbetet länder och människor emellan skapar delade värderingar och intressen som då utgör en bredare måltavla vilket Försvarsmakten befarar att både Sverige och EU inte är förberedda på. I den meningen bör hotbilden placeras inom den sociala kontexten. Samtidigt skapar gemenskapen ett bredare och starkare försvar.

I och med globaliseringen är det inte enbart konflikter inom EU eller västvärlden som kommer att beröra Försvarsmaktens uppdrag, oroligheter i andra delar av världen kan komma att sprida sig även till Sverige. Hur och vad som kommer påverka Sverige samt EU från konflikter utanför vårt geografiska område nämns inte. I slutet av den undersökta perioden har de nya hotens utrymme i materialet åter igen minskat. En anledning kan vara att det som tidigare ansågs nytt nu är normaliserat i den mening att det funnits på agendan en längre tid. Försvarsmakten kan ha anpassat sig efter den situation som tidigare beskrevs som oviss vilket innebär att det inte längre finns någon anledning till att förmedla den säkerhets- och försvarspolitiska situationen på samma sätt som tidigare. Exempelvis kommuniceras terrorism som ett nytt hot i 2005 material medan det beskrivs på ett annat sätt 2016 vilket placerar hotet i kategorin övriga hot.

Texten från 2016 nämner nya hot en gång och menar att det kan komma att ställa nya krav på det försvar vi har idag. Samtidigt är kopplingen relativt svag och texten använder inga förstärkande ord för att flytta fokus till den passagen i texten.

Övriga hot

Hotdiskursen inom den här kategorin varierar mycket mellan de tre tidsperioderna. I handboken från 1994 präglas hotbilderna av ovisshet och förändring i Sveriges närområde samt av en kamp mellan att bibehålla neutraliteten samt anpassa sig efter rådande förutsättningar. Försvarsmakten tycks inte ha en klar bild av vad de här förändringarna kommer att resultera i och fastslår därför inte heller vilka anpassningar som kommer att göras. Totalförsvarets ökade betydelse tyder också på att Försvarsmakten antingen spår att hotbilden kommer existera inom fler än den militära dimensionen alternativt att det är ett taktiskt val för att öka bredden och kapaciteten för vilka hot som kan mötas.

Vid mitten av den undersökta perioden, i handboken från 2005, fokuserar texten på hotbilder mot den enskilda individen. Individen i fråga är inte främst en svensk- eller EU-medborgare utan hotbilden berör istället de som befinner sig i en kontext präglad av exempelvis fattigdom, bristande respekt för mänskliga rättigheter eller epidemier. I förlängningen hotas även hela regioner av samma problematik. Texten uttrycker att Sverige har ett ansvar att göra något i de situationer där den berörda staten själv inte har kapaciteten eller viljan att bistå sina invånare. Det här är ett markant och kraftigt ställningstagande bort från den svenska neutraliteten mot en solidarisk huvudlinje. Texten menar att det som händer inom, i texten inte namngivna, staters territoriella gränser nu är en global angelägenhet och att suveränitet inte kan respekteras till vilket pris som helst.

I slutet av den undersökta perioden, år 2016, har fokus förflyttats till hot om terrorism. Terrorism nämns nu inom ramen för övriga hot i motsats till 2005 då det beskrevs som ett nytt hot. Terrordåd i Sveriges närområde har ökat hotbilden och de oroligheter som konstaterats kring Östersjöområdet och Ryssland ökar svårigheten för Försvarsmakten analysera hotbilden. Hotet som terrorismen utgör berör inte enbart de länder eller områden där ett terrordåd inträffat utan påverkar alla. Hotbilden i sig är å ena sidan oförutsägbar då attacker kan ske när och var som helst samt att dess konsekvenser inte kan avgränsas geografiskt – å

andra sidan beskriver texten hotbilden med tydliga ord och den faktiska vetskapen om hottypens oförutsägbarhet tyder på att Försvarmakten, olikt tidigare i diskursen om terrorism som hot, har en strategi för att möta nuvarande och kommande hot. Slutligen behandlar texten den hotbild som även beskrevs i utgåvan från 2005 i form av hot mot individen. Hotet beskrivs utgöras av ickefungerande statsbildningar, bristande respekt för mänskliga rättigheter samt resursbrist där det direkta referensobjektet sägs utgöras av enskilda länders och regioners stabilitet men i förlängningen även enskilda individer. Hotet beskrivs som komplext och en förklaring till det kan vara att Försvarmakten inte vet vad som orsakat vad. Exempelvis kan resursbrist vara en orsak till konflikt, men konflikt kan också vara en orsak till resursbrist. Vad som inte nämns i handboken från 2005 är hur den här hotbilden nu även direkt påverkar Sverige med omnejd. Till följd av de ovan beskrivna problemen har miljontals människor tvingats på flykt, att människor flyr beskrivs inte utgöra en egen hotbild utan vara en konsekvens av andra hotbilder. Däremot beskrivs faktumet att många människor är på flykt kunna utgöra en potentiell hotbild. En förklaring till det kan vara en ovisshet om hur Sverige samt andra EU-länder ska hantera migrationsfrågan, en annan förklaring skulle kunna hänga ihop med hur globaliseringen beskrivs – som en tillgång men också som en gemensam sårbarhet. Någon närmare diskussion ges inte i texten.

5.1 Avslutning

Konstruktionen av hot är i de flesta fall otydlig och enligt säkerhetsiseringsteorin ofullständig i förhållande till vad en speech act ska inkludera. Enligt kritisk diskursanalys kan en förklaring till detta vara materialet och att forumet sätter ramar för vad som får sägas. Diskursen kan då antas påverkas av en hegemoni där en dominerande syn styr. Det som också framgår av diskursen är att hotbilder ofta är komplexa och att en riktning för framtiden är svår att förutsäga vilket i sig kan antas ha bidragit till att konstruktionen är fragmenterad. Diskursen blir däremot tydligare mot slutet vilket kan antas hänga ihop med att den då också blir bredare i form av att fler kontexter inkluderas samt att variationen av referensobjekt ökar.

Diskursen har över tiden vidgats och berör i allt större utsträckning andra kontexter än den militära. Speciellt ökar förekomsten av referensobjekt som kan kopplas samman med säkerhetsiseringsteorin sociala kategori. Hoten präglas också allt mer efter en global karaktär och har alltså utvecklats och förändrats ur ett säkerhetsperspektiv. Det traditionella hotet är dock återkommande i form av Ryssland vilket tyder på att en realistisk traditionell syn på säkerhet, om än i olika utsträckningar och trots den politiska förändringen, präglar diskursen över tid. Det finns en motsättning i slutet av diskursen som kan liknas med hur globaliseringen beskrivs; som en tillgång men också som något som gör oss sårbara. Försvarsmakten ska agera mot vissa hot, exempelvis terrorism eller brott mot mänskliga rättigheter, oavsett var hotet befinner sig. Det kan antas att Sverige gör det för att skydda svenska värden och intressen vilka inte kan avgränsas till en geografisk yta, därmed utgör staten i viss mån den slutgiltiga referenten oavsett var en insats görs. Samtidigt kan en motsättning identifieras som utgörs av att ett agerande inom en annan stats territoriella gränser i sig kan utgöra ett hot mot Sverige vilket kan yttra sig på olika sätt beroende på kontexten. Resonemanget kan återkopplas till hur neutralitet och solidaritet motiverats och vilka deras styrkor och svagheter kan vara. Oavsett vald linje innebär det både risker och möjligheter, att en ökad globalisering och en mer solidarisk säkerhets- och försvarspolitik förekommer parallellt bör därför inte anses förvånande. Ytterligare en förändring i diskursen består av att Sverige i diskursens början enbart skulle försvara sin suveränitet och sina gränser till att i slutet ha lika stor betydelse som att möta hot oavsett var de uppstår.

Om hotbilderna tydligare beskrivits hade förändringen kunnat studeras närmare. Det går att jämföra diskurserna och konstatera en förändring, men med ytterligare material med fler tidsmässiga nedslag hade förändringen kunnat beskrivas närmare. Avslutningsvis kan det sägas att diskursen förändrats från att präglas av en traditionell syn på säkerhet där andra stater utgör en viktig roll till att i slutet även omfattas av andra säkerhetspolitiska områden. Det har skett en förändring i diskursen om hot, men till följd av ofullständiga hotkonstruktioner är det svårt att klart definiera och återge en övergripande generell bild av hur förändringen sett ut.

6 Referenser

2008/09:140, P.(2009). Regeringens proposition Ett användbart Försvar. Regeringen.

1991/92:102:8, P.(1991). Regeringens proposition.

Agrell, Wilhelm. 2000. *Fred och fruktan*. 1. uppl. Lund: Historiska Media.

Balzacq, Thierry. 2011. *Securitization theory, how security problems emerge and dissolve*. New York: Routledge.

Balzacq, Thierry., Léonard, Sarah och Ruzicka, Jan. 2016. 'Securitization' revisited: theory and cases. *International Relations*, 30(4): 494-531.

Bergström, Göran och Boréus, Kristina. 2005. *Textens mening och makt*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bjereld, Ulf., Demker, Marie och Hinnfors, Jonas. 2009, *Varför vetenskap?* 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, Alan. 2001. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber AB.

Buzan, Barry., Wæver, Ole och de Wilde, Jaap. 1998. *Security. A new framework for analysis*. Boulder, USA: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Engelbrekt, Kjell., Ångström, Jan och Holmberg, Arita. 2010. *Svensk säkerhetspolitik: i Europa och världen*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Försvarsmakten, 2016. *Svensk soldat*. Stockholm: Försvarsmakten.

Försvarsmakten, 2005. *Svensk soldat*. Stockholm: Försvarsmakten.

Försvarsmakten, 1994. *Svensk soldat*. Stockholm: Överbefälhavaren.

Holmström, Mikael. 2004. Neutralitetspolitiken förvandlad till fotnot. *Svenska Dagbladet*. 3 juni. Tillgänglig via: <https://www.svd.se/neutralitetspolitiken-forvandlad-till-fotnot> (Hämtad 2017-05-15)

Howarth, David. 2007. *Diskurs*. 1 uppl. Malmö: Liber AB.

McDonald, Matt. 2009. Constructivism. I Williams, Paul D (red.). *Security Studies - an Introduction*. 1. uppl. London: Rutledge, 59-72.

Nationalencyklopedin, handbok. [u.å.]

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/handbok> (Hämtad 2017-05-23)

- Nyers, Peter. 2006. *Rethinking Refugees – Beyond States of Emergency*. 1. uppl. New York: Routledge Taylor & Francis Group
- Teorell, Jan och Svensson, Torsten. 2007. *Att fråga och att svara*. Malmö: Liber.
- Westberg, Jacob. 2010. *Svensk neutralitetspolitik*. Stockholm: SNS Förlag.
- Williams, Michael C. 2003. Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics. *International Studies Quarterly*. 47 (4): 511-531.
- Williams, Paul D. 2009. Security Studies - an Introduction. I Williams, Paul D (red.). *Security Studies - an Introduction*. 1. uppl. London: Routledge, 1-12.
- Williams, Paul D. 2009. War. I Williams, Paul D (red.). *Security Studies - an Introduction*. 1. uppl. London: Routledge, 151-170.
- Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise. 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sjöstedt, Roxanna. 2007. The Discursive Origins of a Doctrine. *Foreign Policy Analysis* 3 (3): 233-254.
- Säkerhetspolitik, 2010. *Nato*. Tillgänglig via:
<http://www.sakerhetspolitik.se/Sakerhetspolitik/Internationella-organisationer/nato/> (Hämtad 2017-05-01)